

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА та АРХІТЕКТУРИ

ІНЖЕНЕРНА ГЕОЛОГІЯ

Навчальний посібник для студентів природознавчих,
будівельних та екологічних спеціальностей
вищих навчальних закладів

Харків – 2018

УДК [55.624:13](075)
I-62

Рецензенти:

А. І. Лур'є — доктор геолого-мінералогічних наук, професор, професор кафедри гідрогеології геолого-географічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

В. П. Кожушко — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри мостів, конструкцій та будівельної механіки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету;

В. О. Юрченко — доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності Харківського національного університету будівництва та архітектури.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 3 від 26.02.2018 р.)*

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету будівництва та архітектури
(протокол № 5 від 23.12.2016 р.)*

Інженерна геологія : навч. посіб. для студ. природознавчих, будівельних та екологічних спец. вищ. навч. закладів / Г. Г. Стріжельчик, В. Ю. Єгунов, І. В. Храпатова, В. В. Сухов. — Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. — 440 с., 321 іл, 69 табл. — Бібліогр. : 205 назв.

ISBN 978-966-285-552-4

У навчальному посібнику докладно розглянуті основні розділи інженерної геології: ґрунтознавство, динамічна і регіональна інженерна геологія. Наведені приклади природних і антропогенних геологічних процесів, їх впливу на будівельні об'єкти та довкілля, а також способи захисту від негативних впливів із використанням сучасної бази нормативних документів. Викладено методіку прогнозування й оцінки ризику в умовах антропогенних геологічних процесів і явищ у складі інженерних вишукувань для будівництва.

Книга адресована студентам, аспірантам геологічного факультету, а також проектувальникам, будівельникам і працівникам служб захисту від небезпечних процесів.

УДК [55.624: 13](075)

ISBN 978-966-285-552-4

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2018
© Стріжельчик Г. Г., Єгунов В. Ю., Храпатова І. В., Сухов В. В., 2018
© Правик М. В., макет обкладинки, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ВСТУП	8

ЧАСТИНА I. ОСНОВИ ГРУНТОЗНАВСТВА

РОЗДІЛ 1.1. Визначення ґрунту. Загальна класифікація ґрунтів.....	11
1.1.1. Клас скельних ґрунтів	12
1.1.2. Клас дисперсних (нескельних) ґрунтів	13
1.1.3. Клас мерзлих ґрунтів	13
РОЗДІЛ 1.2. Скельні ґрунти та їх будівельні властивості. Походження та загальна інженерно-геологічна характеристика	18
1.2.1. Класифікаційні характеристики скельних ґрунтів.....	20
1.2.2. Приклади визначення класифікаційних будівельних характеристик скельних ґрунтів	26
РОЗДІЛ 1.3. Дисперсні (нескельні) ґрунти та їх будівельні властивості..	31
1.3.1. Класифікаційні характеристики дисперсних ґрунтів.....	33
1.3.1.1. Підклас (група) незв'язних ґрунтів	34
1.3.1.2. Підклас (група) зв'язних ґрунтів. Походження і загальна інженерно-геологічна характеристика.....	49
1.3.2. Приклади визначення класифікаційних будівельних характеристик дисперсних ґрунтів.....	59
РОЗДІЛ 1.4. Штучні ґрунти і ґрунти.....	69
1.4.1. Культурні шари, насипні і погіршені ґрунти.....	70
1.4.2. Намивні ґрунти	73
1.4.3. Ґрунти.....	74
РОЗДІЛ 1.5. Технічна меліорація ґрунтів.....	77
1.5.1. Технічна меліорація скельних ґрунтів.....	77
1.5.2. Технічна меліорація дисперсних ґрунтів.....	78
1.5.2.1. Основні способи ущільнення ґрунтів.....	78
1.5.2.2. Основні види закріплення ґрунтів.....	84

РОЗДІЛ 1.6. Основні показники механічних властивостей дисперсних ґрунтів	87

ЧАСТИНА II. ІНЖЕНЕРНА ГЕОДИНАМІКА

РОЗДІЛ 2.1. Поняття про природні і природно-техногенних процеси та явища	90
РОЗДІЛ 2.2. Суфозія.....	94
РОЗДІЛ 2.3. Карст.....	99
РОЗДІЛ 2.4. Схили та види схилових гравітаційних процесів.....	112
РОЗДІЛ 2.5. Зсуви.....	130
РОЗДІЛ 2.6. Селеві потоки. Снігові лавини.....	145
РОЗДІЛ 2.7. Ерозія гірських порід і ґрунтів. Вітрова ерозія та опустелювання.....	159
РОЗДІЛ 2.8. Водна ерозія. Яри.....	172
РОЗДІЛ 2.9. Річкова ерозія.....	182
РОЗДІЛ 2.10. Абразія. Переробка берегів.....	190
РОЗДІЛ 2.11. Пливуни та хиткі піски.....	201
РОЗДІЛ 2.12. Просідання лесових ґрунтів.....	212
РОЗДІЛ 2.13. Набухання і усадка глинистих ґрунтів.....	226
РОЗДІЛ 2.14. Підроблювані території.....	243
РОЗДІЛ 2.15. Сейсмічні явища.....	248
РОЗДІЛ 2.16. Підтоплення територій ґрунтовими водами.....	269
РОЗДІЛ 2.17. Затоплення територій поверхневими водами. Повені.....	279

ЧАСТИНА III. РЕГІОНАЛЬНА ІНЖЕНЕРНА ГЕОЛОГІЯ. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТА ІНЖЕНЕРНА ГЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 3.1. Загальні питання регіональної інженерної геології України.....	292
3.1.1. Український кристалічний щит.....	296
3.1.2. Дніпровсько-Донецька западина.....	298
3.1.3. Донецьке складчасте спорудження.....	300
3.1.4. Волино-Подільська плита і Галицько-Волинська западина	303
3.1.5. Причорноморська западина.....	305
3.1.6. Скіфська плита.....	306
3.1.7. Гірський Крим.....	307
3.1.8. Керченський півострів.....	310
3.1.9. Передкарпатський крайовий прогин.....	310
3.1.10. Карпатська складчаста система.....	311
3.1.11. Закарпатський міжгірський прогин.....	312
РОЗДІЛ 3.2. Особливості розвитку суфозії та карсту в карбонатних породах на території Святогірського монастиря.....	314
3.2.1. Геологічні особливості території та природні фактори	

суфозійних і карстових процесів.....	314
3.2.2. Суфозія — як результат фізичної діяльності підземних вод.....	315
3.2.3. Гідрогеологічні фактори та сезонна динаміка розвитку суфозійних процесів у мергельно-крейдяній товщі «крейдяної брили»	319
3.2.4. Карст — як результат хімічної діяльності підземних вод.....	320
3.2.5. Гідрогеологічні особливості розвитку карсту у мергельно-крейдяній товщі «крейдяної брили».....	323
3.2.6. Фізико-хімічні умови розчинення мергельно-крейдяних порід...	326

ЧАСТИНА IV. ІНЖЕНЕРНО-ГЕОЛОГІЧНІ ВИШУКУВАННЯ

РОЗДІЛ 4.1. Загальні положення. Склад комплексних інженерно-геологічних вишукувань.....	329
РОЗДІЛ 4.2. Бурові та гірничопрохідницькі роботи	331
РОЗДІЛ 4.3. Геотехнічні вишукування. Вишукування на ділянках поширення ґрунтів із особливими властивостями	336
РОЗДІЛ 4.4. Гідрогеологічні вишукування.....	346
РОЗДІЛ 4.5. Вимоги до інженерно-геологічних вишукувань у районах розвитку небезпечних геологічних процесів	354
РОЗДІЛ 4.6. Стаціонарні спостереження. Інженерно-геологічні вишукування в особливих і складних умовах.....	363

ЧАСТИНА V. ПРОГНОЗУВАННЯ Й ОЦІНКА РИЗИКУ В ІНЖЕНЕРНІЙ ГЕОЛОГІЇ

РОЗДІЛ 5.1. Загальні проблеми прогнозів в інженерній геології.....	372
РОЗДІЛ 5.2. Методика оцінки ризику під час інженерних вишукувань для будівництва.....	383
РОЗДІЛ 5.3. Оцінка ризику в умовах антропогенних геологічних процесів і явищ	386
ВИСНОВКИ	390
ЛІТЕРАТУРА	394
ПОСИЛАННЯ НА РИСУНКИ	411
ДОДАТКИ	423